

## In memoriam MIRKO DRAŽEN GRMEK (1924. - 2000.)\*

Premda je većina suradnika, prijatelja i poštovalaca prof. dr. M. D. Grmeka, znala za njegovu bolest i premda smo više-manje pratili njeno napredovanje, vijest o smrti tog velikog znanstvenika, koja je stigla iz Pariza 6. ožujka 2000., podjednako je tužno i sjetno odjeknula ne samo u hrvatskoj i francuskoj kulturno-znanstvenoj javnosti, veći i znatno šire.

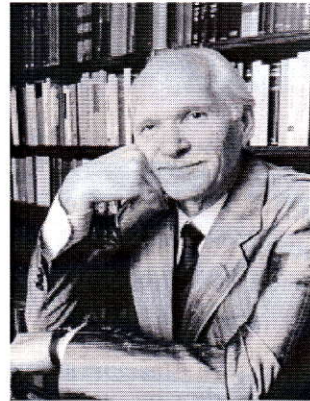
Curriculum vitae započinje u Krapini, gdje je rođen 9. siječnja 1924. Maturirao je u Zagrebu 1942., a zatim je (tijekom 1942/43.) polaznik Regia Accademia di Genio u Torinu te stječe još jednu diplomu. U Italiji ostaje do 1945. i to kao potporučnik de l'Armée de Liberation en France et en Yougoslavie. Povratkom u domovinu upisuje se na Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu gdje će se uskoro istaći ne samo kao izvrstan student, već i kao aktivni društveni djelatnik tako da među inim, već na prvoj godini studija, 1946. s nekolicinom kolega pokreće stručni časopis studenata Medicinskog fakulteta "Medicinar" i ostaje jednim od njegovih urednika do diplomiranja 29. rujna 1951. Nakon toga slijedi izuzetno plodno, gotovo pedeset godišnje profesionalno djelovanje koje ćemo, u ovoj prigodi, iz praktičnih razloga podijeliti u dvije cjelina.

### ZAGREBAČKO RAZDOBLJE

Nakon što je obavio pripravnički staž u Zadru i Zagrebu, 1952. biva primljen najprije za asistenta, a zatim za znanstvenog suradnika pri tadašnjoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Nemalo zatim, 16. siječnja 1954. na Medicinskom fakultetu u Zagrebu biva habilitiran za docenta, a 1960. za profesora iz povijesti medicine. Uz to drži i nastavu iz Uvoda u medicinu i medicinsku deontologiju. Doktorat znanosti stječe 1958. s disertacijom "Medicinske škole u Dalmaciji za vrijeme francuske vladavine". Neobično ambiciozan i nepokolebljiv u svojim nakanama, u svega 17 godina koliko djeluje u Zagre-

\* In Memoriam na komemoraciji upriličenoj u organizaciji Hrvatskog znanstvenog društva za povijest zdravstvenog društva za povijest zdravstvene kulture, na Medicinskom fakultetu u Rijeci 3. travnja 2000.

bu, postaje istinski spiritus movens u nizu događanja koja će se, procijenjena s kasnijih motrišta, pokazati kao presudan iskorak u novijoj hrvatskoj znanstveno medicinskoj i općoj kulturnoj povjesnici. Kao vrstan organizator godine 1960. utemeljuje i postaje prvim ravnateljem Instituta za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti JAZU u Zagrebu. Uz to je od 1956.-74. pomoćni urednik u 10 tomova prvog izdanja, i tri toma drugog izdanja Medicinske enciklopedije te glavni urednik u preostala tri toma i dopunskom svesku. Glavni je urednik zbornika "Iz hrvatske medicinske prošlosti (1954) te Liječničkog vjesnika od 1954.do 1958. Godine 1955. izlazi mu prvi dio kapitalnog djela Hrvatske medicinske bibliografije (1470.-1875.), drugi dio (1876.-1918.) bit će objavljen 1970., a treći dio kojeg je sastavio u suradnji s V. Dugačkim, izaći će 1984. Uz to neumorno istražuje i publicira u domaćoj stručnoj i znanstvenoj literaturi, a pojavljuje se sve zapaženije i u stranom tisku te na međunarodnim skupovima.



*Mirko Dražen Grmek*

## PARIŠKO RAZDOBLJE

Kao stipendist College de France 1962. boravi nekoliko mjeseci u Parizu gdje mu kao strancu biva ukazano, za Francuze neočekivano, povjerenje - da u prigodi 150. godišnjice rođenja, ni manje ni više, nego Clauda Bernarda, najvećeg francuskog fiziologa i osnivača suvremene eksperimentalne fiziologije sredi i katalogizira njegovu rukopisnu ostavštinu. Da je povjerenje opravdao potvrđeno je naredne 1963. kada biva primljen kao "attaché de recherche" (asistent), a od 1967. postaje "chargé de recherche" (znanstveni suradnik) na Centre national de la recherche scientifique u Parizu. Od 1964. suradnik je i na Institutu za povijest znanosti na Sorboni. Primivši francusko državljanstvo, 1967. postaje pročelnikom odsjeka za povijest medicine u Odjelu za povijest znanosti pri Centre national de la recherche scientifique u Parizu, a od 1985. do 1990. je i član njegovog Savjeta. U međuvremenu, 1971. stječe i doktorat književnosti i humanističkih znanosti na pari-

škom sveučilištu i statusu "maitre de recherche" (znanstveni savjetnik) pri Nacionalnom centru za znanstvena istraživanja. Istovremeno postaje i pročelnik katedre za povijest medicine i prirodnih znanosti te ravnatelj na l'École pratique des hautes Études, IVe section na Sorboni. Na tim funkcijama ostaje formalno do 1989., a stvarno praktično do smrti.

Uz to bio je izvanredni ili gost-profesor na brojnim europskim i američkim sveučilištima kao što su: Bercley u Kaliforniji (1967.), Harvard (1969), Los Angeles (1971.), Interuniverzitetski centar za poslijediplomski studij u Dubrovniku (1972. - 1987.), Majorana a Erice. (1977. i 1979). Od 1978. je direktor Međunarodne škole za povijest prirodnih znanosti u Napulju i Ischii. Od 1983. je "codirecteur" (sudiraktor) godišnjih simpozija o hrvatskoj kulturi na Sorboni, od 1985. je počasni profesor Sveučilišta u Lozani i Ženevi. Od 1983. do 1990. redovni je predavač na Visokoj školi za povijest znanosti pri Domus Galileana u Pizi. U Lozani mu 1987. dodjeljuju počasni doktorat, a 1989. biva izabran za počasnog profesora povijesti medicine na Sveučilištu La Sapienza u Rimu ...

Urednik je više stručnih međunarodnih enciklopedija i časopisa kao što su: Archiv International d'Histoire des Sciences (1962.-72), L'Encyclopédie International des Sciences et des Technique (1968.-73.) i History and Philosophy of the Life Sciences (od 1979. dalje). Glede počasnih funkcija spomenimo samo neka kao što su članstva u: L'Academie International d'histoire de pharmacie (1959.), L'Academie International d'histoire des sciences (1961.), a 1962. je jedan od osnivača L'Academie International d'histoire de la medicine. Od 1965. je počasni član u L'Academia di storia dell'Arte sanitaria u Rimu, 1966. je laureat Francuske akademije (prix Broquette), a 1966. postaje dopisnim članom onodobne JAZU. Bio je i predsjednik ili dopredsjednik više znanstvenih udruga kao što su: Međunarodne akademije za povijest znanosti (1981.-1985.), Europskog centra za povijest medicine u Strassbourgu (1983.-87.), počasni je član "Société Boscovich pour la recherche universitaire sur l'aire culturelle croate" u Parizu...

Njegov znanstveni opus čini preko 300 članaka i rasprava te tridesetak knjiga pisanih na više jezika i prevedenih u mnogim zemljama. Opus započinje s knjigom Santorio Santorio i njegovi aparati i instrumenti

(1952). Slijede skripta "Uvod u medicinu" (1957.) iz kojih će kroz nekoliko dopunjenih izdanja 1997. izrasti posljednji reprezentativni svehrvatski udžbenik. Do odlaska u Pariz objavit će ukupno 12 naslova od kojih polovicu na francuskom, što su bile očito presudne reference za dobivanje, najprije stipendije, a zatim i stalnog namještenja u Francuskoj. U narednih dvadesetak godina pojavljuje se desetak samostalnih naslova ili opsežnijim raspravama u sklopu respektabilnih monografija na francuskom engleskom i talijanskom jeziku. Godine 1983. u Parizu mu izlazi prva od nekoliko narednih knjiga koje će u doslovnom smislu obići svijet - to je "Les maladies a l'aube de la civilisation occidentale" u nas prevedena kao "Bolesti u osvit zapadne civilizacije". Pet godina kasnije, tj. 1989. kreće "Histoire du sida. Debut et origine d'une pandémie actuelle": Nakon Francuske slijede izdanja u Libanu, na Španjolskom, talijanskom, engleskom, japanskom jeziku (Povijest side, Počeci, širenje i uzroci jedne epidemijske bolesti naših dana, autoriziran i dopunjen prijevod). Nakon toga slijedi "La premier revolution biologique", pa opsežna povijest medicine u tri dijela na talijanskom "Storia del pensiero medico occidentale"(1993. - 96) i zatim u francuskom prijevodu. Godine 1998. izlazi mu u suradnji s Danielle Gourevitch opsežna monografija "Les maladies dans l'art antique". Iz razdoblja devedesetih godina za nas su posebno značajna dva Grmekova djela. Prva je knjiga, "Etničko čišćenje", napisana u koautorstvu s Martinom Giederom i Nevenom Šimcem. iz 1993. Koliko god je s jedne strane izazvala oštre pročetničke reakcije, kud i kamo veći bio je pozitivni odjek u francuskoj i svjetskoj javnosti. Druga, i nažalost posljednja napisana knjiga "Les révoltés de Villefranche" objavljena je koncem 1998. Sa suprugom, spisateljicom Louise Lambrich, obradio je ogromnu, do sad nedostupnu dokumentaciju iz brojnih francuskih, njemačkih, engleskih, te hrvatskih i bosanskih izvora vezanu za po mnogo čemu jedinstven događaj iz II. svjetskog rata. Riječ je o pobuni što ju je 17. rujna 1943., u Villefrancheu u jugozapadnoj Francuskoj, u jednoj SS diviziji pokrenula skupina prisilno unovačenih Hrvata muslimana. Prijevod knjige je pri kraju, te je za očekivat je njenu skorbu promociju.

Premda mu nakon službenog umirovljenja 1990. prestaju formalne profesionalne obveze, profesor Grmek ne posustaje. Njegova radna soba na Sorboni i dalje je mjesto na koje gotovo svakodnevno navraća,

povremeno sudjeluje u nastavi, dovršava i objavljuje brojne, ranije zamišljene tekstove. Putujući svijetom, od jednog do drugog - sve elitnijeg mjesta i znanstvenog skupa, sve češće je u Domovini i sve je odlučniji da će se uskoro definitivno tu skrasiti i donijeti svu svoju baštinu. To tim prije jer je upravo tada s neizmjernom radošću doživio i osamostaljenje Hrvatske u čijoj promociji je i sam dao neprocjenjiv doprinos. I kad je već sve bilo gotovo sređeno i izabran Dubrovnik za mjesto smirenja, 1991. Hrvatsku je zadesila tragedija koja će Grmeka kao osvjedočenog rodoljuba i beskompromisnog humanista, usmjeriti u neke nove aktivnosti. Kao uglednik svjetskog formata, s još žešćim se poletom kroz francuske i svjetske medije uključuje u obranu Hrvatske pred agresijom i njezinog prava na neovisnost. Gotovo do legende trajno su zaživjeli njegovi javni nastupi na francuskoj televiziji i intervjuui u najprestižnijim časopisima u kojima je maestozno obračunavao sa zagovornicima opskurnih ideja što su ih u svijetu propagirali, ne samo pojedini jugoslavenski emigranti, već i njihovi zaštitnici u svijetu. Sagledano s primjerenе vremenske distance, danas možemo s velikom pouzdanošću ustvrditi da je malo Hrvata u svijetu koji su se na tako dostojan i učinkovit način odužili domovini, kao što je to učinio M.D. Grmek.

Razmišljajući o posljednjih desetak godina, s neskrivenom se radošću prisjećamo čestih Grmekovih posjeta domovini, tijekom kojih je četiri puta bio i u našem kraju. Najprije je, 1990. s radom "Upotreba divljih biljaka za vrijeme gladi u antičko doba - slučaj Cezarove vojske" sudjelovao na Međunarodnom simpoziju "Thalassotherapie 90" što ga je naše Znanstveno društvo organiziralo u Crikvenici. Tom prilikom smo na Medicinskom fakultetu prezentirali njegovu knjigu "Povijest side" nakon čega nam je prof. Grmek održao impresivno predavanje pod naslovom "Pogled povjesničara na prošlost i budućnost side". Naredne 1991. tjedan dana prije agresije na Hrvatsku, na Trsatu smo upriličili Znanstveni kolokvij "Crkva u povijesti zdravstvene kulture Hrvatske" na kome je prof. Grmek nastupio s radom pod nazivom: "Rasprava sv. Ivana Kapistrana o zaštiti od pošasti i dužnostima liječnika" koji je kasnije objavljen u "Acta Facultatis medicae Fluminensis". Dvije godine kasnije, tj. 1993. u Rijeci je nazočan promociji ranije spomenute knjige "Etničko čišćenje". Njegov posljednji boravak u našem kraju bio je u jesen 1998. kada je, usprkos teško narušenom zdravlju, na kongresu imuno-

loga "Alpe -Jadran" održao grandiozno predavanje o povijesti side i aktualnim smjernicama u razvoju spoznaja i mogućnosti njenog liječenja.

Kao osobni prijatelj pok. prof. Grmeka s neskrivenom se sjetom prisjećam naših brojnih pisama, telefonskih razgovora i nadasve susreta, kako u domovini tako i u Parizu gdje sam u nekoliko navrata boravio i u njegovu domu. Naš posljednji susret bio je krajem lipnja prošle godine u Parizu, kada je na par dana izašao iz sanatorija. Čuli smo se još par puta telefonom, izmijenili par kraćih pismenih poruka te si na Badnjak telefonom izmijenili čestitke.

Danas, mjesec dana nakon njegove smrti, s tugom se prisjećam dana kada mi je povjerio svoju dijagnozu i predvidio ishod. Nemalo nakon toga, početkom prošle godine uslijedio je šokantan gubitak sina jedinca što je zacijelo drastično utjecalo na pogoršanje zdravstvenog stanja i ubrzalo tijek bolesti. No, koliko god su me, kao profesionalca, dojmile sama dijagnoza i prateća simptomatologija, kao čovjeka impresionirala me je duhovna snaga s kojom se je prof. Grmek saživio sa sudbinom. Bez panike i bez riječi samosažaljenja svjesno je isprogramirao preostalo mu vrijeme, održavajući kontakte s prijateljima u Parizu i u Domovini. Pozavršavao je nekoliko započetih tekstova, sredio biblioteku i oporučno razdijelio ostavštinu, od koje će jedan lijepi dio uskoro stići u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti za trajan spomen na jednog od najvećih suvremenih hrvatskih znanstvenika i humanista koji je zaputivši se iz domovine, suvereno plovio svjetskim znanstvenim prostranstvima, ne zaboravljajući nikada narod iz kojeg je potekao i kome je za uvijek ostao vjeran.

**prof. dr. Ante Škrobonja**